

12. 23-й Саміт Африканського Союзу, м. Малабо, Екваторіальна Гвінея. Поточні матеріали МЗС України за 2014 р.

13. Plan of Activity for Ukraine and South Africa [Електронний ресурс]: матеріали ПУ в ПАР за 2010 р.. – Режим доступу: <http://rsa.mfa.gov.ua>

УДК 338.48 (477)

Матюшко В.В.,

молодший науковий співробітник

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

ТУРИЗМ ЯК ЛОКОМОТИВ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядаються найважливіші аспекти економічної діяльності в умовах сучасної глобалізації, пов'язані з туристичним сектором, який грає важливу роль в якості рушійної сили економічного розвитку. Даний сектор одночасно впливає на всі сфери виробничої інфраструктури, сприяючи в кожному конкретному випадку досягненню цілей прискореного економічного розвитку.

***Ключові слова:** туризм; ринок туристичних послуг; туристичний продукт; туризм і зайнятість; глобалізація та розвиток туризму.*

Матюшко В.В. Туризм как локомотив развития экономики Украины в условиях глобализации. В статье рассматриваются важнейшие аспекты экономической деятельности в условиях современной глобализации, связанные с туристическим сектором, который играет важную роль в качестве движущей силы экономического развития. Данный сектор одновременно влияет на все сферы производственной инфраструктуры, способствуя в каждом конкретном случае достижению целей ускоренного экономического развития.

***Ключевые слова:** туризм; рынок туристических услуг; туристический продукт; туризм и занятость; глобализация и развитие туризма.*

Matyushko V.V. Tourism as an engine of economic development of Ukraine in the context of globalization. In the article the most important aspects of economic activity in the conditions of the current globalization associated with the tourism sector, which plays an important role as a driving force of economic development are detected. The sector simultaneously affects all areas of industrial infrastructure, contributing to the objectives of accelerated economic development.

***Keywords:** tourism; the market of tourist services; a tourist product; tourism and employment; globalization and tourism development.*

Туризм завжди займав важливе місце в соціально-економічному розвитку України. Завдяки вдалому геополітичному положенню України, що розташувалася на перехресті багатьох важливих торговельних шляхів, нашу країну щороку відвідувала значна кількість іноземних купців, які, приїжджаючи додому, розносили славу про Україну, про її багаті природні

ресурси, гостинний народ та цікаві традиції, тим самим приваблюючи все більше охочих там побувати.

Перші організації, що пропонували здійснення туристичних подорожей (туристичні бюро), почали виникати наприкінці XIX ст. Так, 1895 р. розпочало діяльність Ялтинське екскурсійне бюро, яке стало однією з перших подібних організацій в Україні. Згодом аналогічні організації створюють і на заході країни – основними центрами розвитку туризму стають Львів, Перемишль, Галич тощо. На межі XIX-XX ст.ст. починається освоєння рекреаційних місцевостей в районі Яремче, Ворохти, Косова, Верховини та ін.

На початку XX ст. розвиток туризму в Україні відбувається значно інтенсивніше. У 20-х рр. на Донбасі, як найбільш промислово розвиненому регіоні, починають працювати перші будинки відпочинку. Згодом подібні заклади створюються і в інших місцевостях. Почала розвиватися специфічна галузь – курортологія. Започатковано Одеський науково-дослідний інститут курортології (1928 р.) для лікування та профілактики багатьох захворювань за допомогою грязелікування та бальнеотерапії.

За часів Радянського Союзу розвиток туризму в Україні базувався на відомчій та профспілковій основі. Своєрідним видом пільг стала видача путівок на бази та в будинки відпочинку. Діяла спеціальна структура – «Укрпрофтуризм», що керувала профспілковим туризмом. Частина прибутку від путівок надходила до місцевих бюджетів, далі ці кошти використовувались для прокладання та модернізації транспортних шляхів, відновлення культурних та історичних пам'яток тощо. Іноземним та міжнародним молодіжним туризмом опікувались «Інтурист» та «Супутник». Загалом, за часів СРСР туристична галузь країни функціонувала в складі єдиного рекреаційно-туристичного комплексу Радянського Союзу; усі курорти та об'єкти рекреаційної діяльності належали державі, відповідно, керівництво ними здійснювалося централізовано.

Зі здобуттям Україною незалежності починається новий період розвитку туризму. У перші роки після проголошення самостійності нашої держави туристична галузь значно занепала. Складна, нестабільна політична ситуація відлякувала іноземних туристів – їх кількість у ці роки скоротилася на 80 %. Так, 1992 р. Україну відвідало лише 120 тис. туристів.

За кілька років становище індустрії туризму почало змінюватися. В 1995 р. Верховна Рада прийняла закон «Про туризм». У цьому документі подано визначення поняття туризм, під яким розуміють виїзд із постійного місця проживання на термін від 24 годин до 1 року, причому на території перебування в цей час виключається будь-яка оплачувана діяльність. Цей закон також визначав основні засади розвитку туризму в Україні, його пріоритетні напрямки та джерела фінансування.

Нині Україна має значний потенціал для розвитку туристичної індустрії. Так, на території нашої держави функціонують більше 3000 закладів оздоровлення та відпочинку, майже півтори тисячі готелів,

кемпінгів тощо. Діяльність понад 3000 підприємств пов'язана з обслуговуванням туристів та туристичною діяльністю загалом. Постійно зростає кількість компаній, що пропонують туристичні путівки в місця відпочинку як в Україні, так і за кордоном. Щоправда, значна їх частина є посередниками, пропонуючи послуги іноземних туристичних компаній і додаючи до них лише частку своїх.

В Україні створена значна кількість природоохоронних територій. Найбільшою популярністю користуються Карпатський та Шацький національні природні парки, біосферний заповідник «Асканія-Нова», численні дендропарки, заказники, пам'ятки садово-паркового мистецтва. Не менш відвідуваними є місця розкопок на території існування древніх міст – Херсонесу, Ольвії, Тіри та ін.

В останні роки в Україні швидкими темпами розвивається сільський зелений туризм, основне завдання якого полягає у відпочинку туристів від міського шуму та метушні, ознайомленні з історико-культурними пам'ятками та місцевими звичаями і традиціями [5].

В той же час в розвитку українського туризму є певні проблеми: недостатньо розвинена інфраструктура, а також система транспортного обслуговування туристів та населення стають на заваді швидкому піднесенню та поширенню туристичної слави країни, часто ставлять охочих відпочити перед вибором. Тому розвиток туристичної інфраструктури та транспортних шляхів сполучення є одним із першочергових завдань.

Не менш важливим та болючим питанням залишається якість надання туристичних послуг. За цим показником Україна значно відстає від багатьох держав із подібним рекреаційно-туристичним потенціалом. Внаслідок цього багато наших співвітчизників надають перевагу іноземним курортам, отримуючи фактично за ті самі гроші набагато вищий рівень обслуговування та комфорту та стаючи при цьому інвесторами в економіку іноземних держав. Підняття рівня якості вітчизняних туристичних послуг до європейських стандартів значно прискорило б розвиток туризму в Україні та привабило б більше охочих відпочити з України та близького зарубіжжя.

Серед інших проблем туристичної сфери можна назвати недостатню поінформованість населення про готелі, інші заклади відпочинку, тури по країні, туристичні послуги, а також відчутний податковий тягар для об'єктів туристичної діяльності [2].

В державному бюджеті України на 2015 р. не передбачено фінансування туристичної галузі і просування держави у світі; також наша країна не була представлена на Міжнародній туристичній виставці, яка відбулася нещодавно в Мадриді (Іспанія). В той же час туризм в Україні потрібно розвивати навіть в умовах воєнної агресії з боку Російської Федерації. З одного боку, під час війни суперечливою є робота над розвитком туристичної привабливості, а з іншого – ця сфера може давати значні прибутки державі. «Коли економіка слабка, коли ворог розкитує

країну зсередини, ми повинні спиратися на ті галузі, які можуть дати прибуток, зокрема туризм» [5].

Отже військові загрози не мають гальмувати розвиток туризму. Досвід Ізраїлю, Сербії, Грузії (2008 р.) доводить можливість – й навіть необхідність – розвивати туристичну галузь в умовах постійної військової загрози.

В 2014 р. надходження туристичного збору до місцевих бюджетів в Україні зменшилися майже вдвічі порівняно з 2013 р. – до 24,8 млн. грн. Тоді як видатки українців, які подорожують за кордоном, змінилися не суттєво.

Цього року українським містам краще працювати над залученням туристів-співвітчизників і близьких сусідів, наприклад, білорусів, відійти від фестивального туризму, більше орієнтуватися на конференц-туризм, рекреаційний, релігійний тощо. Трендом 2015-2016 рр. може стати велотуризм.

Велосипедний туризм в Україні отримав популярність завдяки популяризації самого велосипеда як екологічного, корисного для здоров'я виду спорту (подорожування) і дуже зручного виду транспорту. Тим більше, якщо не враховувати вартість самого велосипеда, то це один з найдоступніших на сьогоднішній час видів туризму. Але які б великі не були переваги, велосипедний туризм в Україні не набув би такої популярності, не будь українські степи, гори і ліси такими сприятливими для цього виду відпочинку.

І справді, в Україні багато визначних пам'яток як природних, так і рукотворних, які запросто можна відвідати верхи на своєму двоколісному другові. На нас чекають музеї Вінницької області, архітектура Київської області, Шацькі озера на Волині, величні замки Закарпатської області та багато іншого. Всі неможливо перелічити. Куди б не вирушив велотурист – скрізь його чекають дивовижні і прекрасні куточки України. Причому знайдеться що подивитися туристам, які віддають перевагу більш цивілізованому велотуру, і справжнім екстремалам, які не бажують слухати не про які блага цивілізації.

Карпати можуть запропонувати велотуристам найбільш складні маршрути. Тут в основному піщано-гравійні дороги – їх стан і складність сильно залежить від пори року. Навесні, коли тане сніг або восени при рясних опадах карпатські дороги перетворюються на дуже складні, практично непрохідні, ділянки маршрутів.

Закарпаття та Центр України приваблює досить добрими дорогами та наявністю безлічі красивих історичних пам'яток архітектури. Можна організувати багатоденну швидкісну велоподорож і об'їхати все Закарпаття або більшу частину Центру України. Наприклад, велосипедний маршрут з Києва до Львова через Житомирську, Хмельницьку, Тернопільську області суттєво розширить кругозір туриста в галузі історії країни і буде насичений багатством і різноманітністю тутешньої природи. Веломаршрут між

Ужгородом та Мукачевим з відвідуванням численних природних печер буде корисний і любителям старовини, і шанувальникам дикої природи.

В українського велосипедного туризму велике майбутнє завдяки невичерпним природним та історичним пам'яткам.

Негативно впливає на розвиток туристичної сфери в Україні тотальна дезінформація, яку ведуть сьогодні російські ЗМІ, створення ілюзії повномасштабної війни. Однак дається взнаки й нелояльність українського законодавства у видачі віз, низька якість сервісу для іноземців. Крім того, вимагає вдосконалення законодавча база, також необхідне створення єдиного державного органу, який займався б питаннями цієї сфери. Політики вважають, що навіть в умовах воєнної агресії з боку Росії в Україні слід розвивати туризм.

Нинішня криза має не гальмувати, а стимулювати розвиток внутрішнього туризму в Україні. Без підтримки вітчизняного продукту та туристичної сфери ми не виживемо. Розвиток в'їзного та внутрішнього туризму може дати 10 млрд. доларів у слабку економіку країни. Це єдина можливість обернути мінус на плюс. Реформування туристичної галузі дасть змогу залучити додаткові кошти у місцеві бюджети та створити робочі місця для людей, особливо в сегменті малого і середнього бізнесу. Це створює умови для самозайнятості населення. Тобто туризм формує нові робочі місця.

Крім того, це можливість запропонувати якісні відпочинкові послуги за надзвичайно низькими цінами для закордонних туристів. Адже за рахунок того, що ціни на проживання та харчування у гривнях залишаються на рівні минулорічних, для іноземців вони будуть більш ніж привабливі. А тому туризм допоможе зміцненню гривні за рахунок підвищення попиту на національну валюту.

Туризм може стати одним з локомотивів розвитку української економіки в непростих умовах.

В Україні головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері туризму і діяльності курортів є Міністерство інфраструктури (Мінінфраструктури). Згідно з чинним законодавством у сфері туризму Мінінфраструктури України виконує такі функції: затверджує перелік і форму подання відомостей, що включаються до Державного кадастру природних територій курортів; затверджує перелік посад фахівців туристичного супроводу, кваліфікаційні вимоги до них; затверджує інструкцію щодо порядку ведення Державного кадастру природних територій курортів, визначення складу його даних, порядку обміну інформацією й вирішення інших питань; затверджує порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу; затверджує порядок оформлення ваучера на надання туристичних послуг та його використання; розробляє та затверджує форму свідоцтва про встановлення категорії

готелю; затверджує правила користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг [3].

Державне агентство України з туризму та курортів (Держтуризмкурорт України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Віце-прем'єр-міністра України та Міністра інфраструктури України, входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері туризму та курортів [4]. Основними завданнями Держтуризмкурорту України є реалізація державної політики у сфері туризму та курортів, а також внесення пропозицій Віце-прем'єр-міністру України та Міністру інфраструктури України щодо її формування. За оцінкою Всесвітньої туристичної організації при ООН, Україна займає 9-те місце в Європі за кількістю туристів, що її відвідують. Тому основною метою національної державної політики є збільшення кількості туристів, що відвідують країну до 2022 р., до 50 млн. осіб на рік, а також приділення особливої уваги розвитку внутрішнього туризму [6].

У рамках реалізації Концепції українське законодавство у сфері туризму і курортів має бути приведено у відповідність із європейськими нормами. Туристи мають бути впевнені, що сервіс відповідає кількості «зірок» так само, як у будь-якій країні Європи. До 2022 р. кількість робочих місць в туризмі має збільшитися в 2,5 рази до 1 млн. робочих місць. Це особливо важливо для Західної України, адже багато українців мають досвід роботи в туристичній галузі за кордоном, тому держава повинна створити умови для їх повернення в Україну. [1]

Підсумовуючи все вищевикладене, можна зробити висновок, що інтенсивний розвиток туризму в Україні сприятиме зміцненню її економіки та її утвердженню як туристичної держави. Україна має всі передумови для швидкого й успішного розвитку туризму, як іноземного, так і внутрішнього. Проте на заваді цьому стоять певні проблеми, що тривалий час лишаються не вирішеними та, відповідно, гальмують розвиток цієї сфери економіки, спонукаючи туристів частіше обирати іноземні місця відпочинку замість тих, що розміщені на території батьківщини. Головне завдання, яке стоїть в плані розвитку туризму – створити конкурентоспроможний турпродукт і сучасну інфраструктуру.

Використані джерела та література:

1. Концепція Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного агентства України з туризму та курортів. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/ua/25020/26439/>
2. Криховецький І. З. Стан і перспективи розвитку туризму в Україні / І. З. Криховецький // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 3. – С. 37-38.
3. Положення про Міністерство інфраструктури України затверджене Указом Президента України від 12 травня 2011 року № 581/2011 [Електронний ресурс] /

Офіційний сайт Президента України. – Режим доступу:
<http://www.president.gov.ua/ru/documents/13569.html>.

4. Положення про Державне агентство України з туризму та курортів затверджене Указом Президента України від 12 травня 2011 року № 444/2011 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/444/2011>.

5. Туризм в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://uk.wikipedia.org/wiki/Туризм_в_Україні

6. Compendium of Tourism Statistics – 2013 edition [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://statistics.unwto.org/en/publication/compendium-tourism-statistics-2013-edition>.